

Da nuces pueris

Gabriel Ferrater

In Memoriam

Quan va esclatar la guerra, jo tenia
catorze anys i dos mesos. De moment
no em va fer gaire efecte. El cap m'anava
tot ple d'una altra cosa, que ara encara
jutjo més important. Vaig descobrir
Les Fleurs du Mal, i això volia dir
la poesia, certament, però
hi ha una altra cosa, que no sé com dir-ne
i és la que compta. La revolta? No.
Així en deia aleshores. Ajagut
dins d'un avellaner, al cor d'una rosa
de fulles moixes i molt verdes, com
pells d'eruga escorxada, allí, ajaçat
a l'entreuix del món, m'espesseïa
de revolta feliç, mentre el país
espetegava de revolta i contra-
revolta, no sé si feliç, però
més revoltat que no pas jo. La vida
moral? S'hi acosta, però és massa ambigu.
Potser el terme millor és l'egoisme,
i és millor recordar que als catorze anys
hem de mudar de primera persona:
ja ens estreny el plural, i l'exercici
de l'estilita singular, la nàusea
de l'enfilat a dalt de si mateix,
ens sembla un bon programa pel futur.
Després vénen els anys, i feliçment
també s'allunyen, i se'ns va cansant
la mà que acaricia el front tossut
de l'anyell íntim, i ve que adoptem
aquest plural, no sé si de modèstia,
que renuncia al singular, se'n deixa,
però agraint-lo i premiant-lo. Prou.

Acabades les vacances, sí,
vaig veure que al meu món algú li havia
fet una cara nova. Sang i foc.
No em semblaven horribles, però eren
la sang i el foc de sempre. El meu col·legi

de capellans el van cremar, i el Guiu,
que era el sergent que ens feia fer gimnàstica
premilitar, i l'odiàvem tots
(torno al plural primer, perquè la vida
regredeix sempre), el Guiu havia estat
assassinat a trets, i ens van contar
que havia costat molt, perquè portava
cota de malla sota la disfressa
de velleta pagesa, i al cistell,
sota els ous, hi amagava tres granades.
El van matar al racó de la placeta
d'Hèrcules, al costat de l'Institut,
que és on sortíem entre dues classes,
i no recordo que el lloc ens semblés
marcat de cap manera, ni volguéssim
trobar en un tronc d'un plàtan una bala
ni cap altre senyal. Quant a la sang,
no cal dir que, potser el dia mateix,
el vent se la va endur: va fer la pols
potser una mica més pesada, res.
Les parets socarrades del col·legi,
no sé si les recordo o si m'ho penso.
No hi vam entrar. Féiem la muda, i no
trobàvem interès en els parracs
de vella pell. Oloràvem la por
que era l'aroma d'aquella tardor,
però ens semblava bona. Era una por
dels grans. Sortíem de la por infantil
i teníem la sort que el món se'ns feia
gairebé del tot fàcil. Com més por
tenien ells, més lliures ens sentíem.
Era el procés de sempre, i compreníem
obscurament que amb nosaltres la roda
s'accelerava molt. Érem feliços.

Ho érem tots junts i ho érem sempre i molt.
Ens van fer sindicar, i el sindicat
ens va donar plaers vius i diversos.
En un pis requisat, que per nosaltres
era un pis ocupat a l'enemic
(no l'enemic oficial, el nostre),
darrera fums de pòquer, ens endúiem
llibres i mobles, fèiem la barata
de pistoles i bales, saludàvem
a la romana (no per res, els nostres
ens eren més simpàtics, però els altres
tenien més prestigi de malvats),
volíem dur les noies als racons
i com que no en sortíem, neguitosos,
pujàvem i baixàvem pel balcó.
Vam descobrir les putes i el robar.

Robar, ho hauríem vist. Quant als prostíbuls,
se'ns haurien obert ben aviat
però vam guanyar uns mesos. El primer
bombardeig ens el vam passar al refugi
de ca la Sol, i tots teníem por
que ens hi pleguessin. Molt disminuïts,
els pares eren al poder, encara.
L'Isidre va agafar purgacions
el primer de nosaltres, i el seu pare
va triar aquell moment per a comprar-li
la bicicleta que tant demanava.
Calia que un o altre, cada dia,
la hi manllevés, per donar-li una excusa
de no fer-la servir. Les bicicletes
omplen el meu record del temps aquell.
Era el que més robàvem. Ens havíem
muntat tot un taller per repintar-les
recomponent-les: quadre d'una amb rodes
d'una altra, i tubulars d'una altra encara.

No sé com és que un dia que ens havíem
dit d'anar a Tamarit, jo no tenia
cap bicicleta. Vaig voler llogar-la
i vaig trobar tancada la botiga
on era conegut. Trucava a cops
de punys i peus, i se'm va obrir la porta.
No hi havia ningú. Vaig agafar
la màquina, i els vaig deixar una nota.
L'excursió va ser angoixosa. Un vent
sense remissions ens ajupia.
I de tornada el vam tenir de cara.
Dret damunt dels pedals, com si pugés
per una costa dura, m'aguantava
clavat i tremolant, sense avançar.
I ens vam anar perdent els uns dels altres.
L'Agustí i jo vam reposar un temps llarg
ajaguts al recer de la cuneta
vora els camps que assolaven per a fer-hi
un aeròdrom militar. De nit
i mig a peu, vam acabar el camí.
A les primeres cases, vam trobar
una pastisseria oberta. Ens hi
vam llançar, i érem nens, érem molt més
nens que no érem, i ens vam deixar caure
per terra, i ajaguts al mosaic fresc
vam menjar uns pans sortint del forn, ficant-hi
tota la cara a dins, folls del plaer
d'ésser només fatiga i gana i pes.
Tot podia passar, i no em va sorprendre
ni l'estrèpit sobtat, els crits i els passos,
ni els canons de fusell que m'apuntaven,

ni que algú m'aixequés, i m'empenyessin
dins d'una furgoneta, ni el meu pare
que m'esperava en un local estrany
i discutia amb molta gent, i els pares
dels meus companys hi eren també, i el meu
semblava poc a poc que s'imposava
i se m'endua a casa. L'endemà
vaig acabar d'entendre que l'empresa
l'havien col·lectivitzat. Cremat,
el comitè ens havia perseguit
tota la tarda, per cobrar la màquina
que l'amo antic hauria vist potser
llogada, però ells no. Per alguns dies
els pares nostres se'ns van fer importants.

Robàvem altres coses. Vam tenir
força temps la mania dels eslips.
Entràvem tots de colla a una botiga,
miràvem, regiràvem, no compràvem,
i ens farciem camises i jerseis
d'eslips. No sé què en fèiem. No m'explico
tampoc com és que no ens van descobrir.
Més aviat suposo que aleshores
anaven sempre marejats, i tots
atònits, i potser també perversos,
i els reflexos de l'ordre se'ls havien
macat. Els era igual, o els excitava,
d'ésser robats. No sabíem sinó
que els botiguers se'ns ajeien amb ulls
tots aigualits, com de dona vençuda
pel seu violador. Recordo un dia
que vam entrar a can Subietes. Ja
hi havíem estat altres cops, i mai
no en sortíem de buit. Ens va servir
l'amo mateix: ens va posar les capsas
al taulell, les va obrir, i enretirant-les
lluny de les nostres mans, ens va comptar
les peces en veu alta. Vam deixar-les
sense insistir, i ell les va recomptar.
Quan érem fora, ple d'orgull, vaig treure
l'eslip que havia pres al primer instant,
abans del compte. No era res: l'Albert
n'havia pres un altre. Tots dormien,
i tot els crepitava a les orelles.

Els senyor Subietes va morir
assassinat també. Si ara el recordo,
veig roba negra i blanca, i algú dins
que semblava ben vell. Potser no ho era.
Quant al negre, no crec que fos per dol:
era un misser, i aleshores anaven

negres la gent de missa, i també algun vell elegant, i algun republicà dels de tota la vida. És per catòlic que va anar a la presó el vell Subietes. Va tenir mala sort. Quan era pres, un dia es va aixecar el gran pànic. Eren a Salou. Els italians. Ja havien desembarcat. El comitè de Reus va requisar tres o quatre autocars, hi van pujar amb els presos que tenien i els van dur a la cuneta. Va ser ràpid: no va durar pas més que aquell perill imaginari. El Ton és un dels xòfers que, requisats amb el seu autocar, van haver d'assistir-hi. Traslatsat, mirava de reüll els condemnats com anaven baixant, i li passaven a frec del seu seient. Els coneixia gairebé tots. El senyor Subietes va veure la revulsió del Ton i se'n va compadir. Quan ja baixava, deturant-se un moment, li va posar la mà a l'espatlla, i li va dir: «Ja ho veus, Tonet, com ens hem de veure». Un adust consol. El president del comitè que va manar la saca d'aquell dia, també l'he conegut. Era l'Oliva.

És de l'Oliva que ara vull parlar. Feia, abans, de porter a la Sala Reus, que és el cine on anàvem els diumenges a embrutar-nos les mans d'amor. Jo no el recordo d'aleshores. Cap imatge sinó vestit de cuir, amb una Luger culatada de fusta clara, molt més llarga que la cuixa, fent-li més d'insígnia que d'arma. L'esperit de simbolisme és flor de temps de guerra. Ritualistes ho eren, tant l'Oliva com la seva muller. Van requisar, per viure-hi ells, una casa de rics, però ella de seguida va trobar que no feia per casa de senyors que no hi haguessin cactus. En les plantes grasses, havia après la dona a veure-hi la marca de la vida rica, la petita ombra d'ànima, sota el sol immens del posseir. Aleshores posseïa, i reia, i reien totes, i compraven la vida feta coses, finalment material, mocada d'esperances.

Va ser un moment només, dos o tres mesos.
Les popolane van anar rient,
però sense sorprendre-se'n, rient
com sempre. Els revenia l'esperança
i comprar es feia d'amagat, i ho feien
més aviat els rics. Vam tombar el tomb
i féiem la tornada, poc a poc.
L'Oliva i els del comitè, jo els veia
sovint que s'esperaven a una taula
d'algun cafè, o anaven pel carrer
de pressa, cap a seure i esperar.

Una nit hi va haver un concert d'orquestra.
El pare m'hi va prendre, i tremolava
tot jo d'impaciència. La música
parfois nous prend comme une mer, i a mi
que em prenia aleshores una mar
d'un temps que anava a ser perdut, i es veia
perdent-se i desdient-se, m'excitava
la idea de donar-me a un altre flux
més personal, o almenys sense companys,
ni que fos amb el pare. Vaig sentir
Beethoven i Ravel, i ja no sé
on em van derivar, si és que em van prendre.
Acabat el concert, van tocar els himnes:
himne de Riego, Internacional,
els Segadors i la Warszawianka
que feia d'himne de la Fai. La gent
va aplaudir més els Segadors. L'Oliva
no hi estava d'acord, i va cridar
no sé què d'un prosceni, que picant
de mans, no vam deixar sentir. Mirava
les cares que se'n reien, i cridava
mut, com la flama, i rèiem i aplaudíem,
vessant-nos en una aigua. De companys
n'érem després molt amb el pare. Vam
anar a prendre cafè al bar del teatre.
Parlàvem de política, i em sembla
que em semblava que no calia cap
revolta (no vull dir en l'ordre polític),
i que amb els grans s'hi pot anar de colla.
De nit, en un cafè, es pot tenir pare.
Va entrar l'Oliva, i ara sé conèixer
que li sobraven tres o quatre copes.
Sèiem vora la porta, i ens va veure
de seguida. Aferrant la gran culata
que el devia ajudar a aguantar-se dret,
va dir, mirant el pare: «Heu estat vós
el responsable». (Tot n'anava ple
de responsables, aleshores. Tots
n'eren d'alguna cosa, i no sabien

ben bé de què, i davant de tota cosa miraven si no es veia algú que en fos més responsable.) El pare el va saber distreure amb quatre frases, i l'Oliva va deixar anar la fusta. Quan, després, el pare l'explicava, aquell diàleg es feia molt més llarg. Jo no entenia que volgués dispersar-ne la concisa virtut, però ara sé de què es tractava: de dispersar una boira que la veu no havia traït gens, però que els ulls m'havien deixat veure. Em fascinava, i no li vaig donar el nom que li hauria donat, si hagués passat pels meus. M'hi va passar, un parell de dies després, quan em vaig trobar cara a cara amb l'Oliva pel corredor de ca la Sol. Els nois que anàvem pels prostíbuls, no capíem ben bé com ens trobàvem al reialme nostre de dret, i que els hostes furtius eren ells, ni que fossin pistolers.

L'Oliva el vam perdre de vista, fins sis o set anys després, que el va conèixer la meva mare. Això va ser a Bordeus. Ella era sola a casa. No sé com, ell sabia que allí hi vivien gent del seu poble. Volia algun auxili. Va dir que treballava en una usina dels alemanys, em sembla que a Royan. Un bombardeig havia destruït la fàbrica i el campament anex. L'Oliva, per atzar, es trobava fora, però ho havia perdut tot, la roba i els diners, tot el seu, sinó la vida que se li havia fet estranya, i no n'era ja responsable: els alemanys s'encarregaven del seu nou destí. Potser la meva mare va ser l'última dona que va parlar mai amb l'Oliva que sabia res d'ell. Li va donar unes peces de roba, que ell potser no va arribar a portar. Dos dies després, un altre bombardeig anglès el va enxampar.

Com que no sóc un argentí de Saint-Germain, la por no em sembla pas que sigui cap gran tema per literar o filosofar. Això sí, de por molts homes n'han tingut, i d'ells

cal que també se'n parli. Convé dir
que l'Oliva va tenir por, i va fer
por a molta gent, al meu pare i a mi
no gaire forta, al Ton ja més, i a d'altres
tan forta com la seva, o més encara.